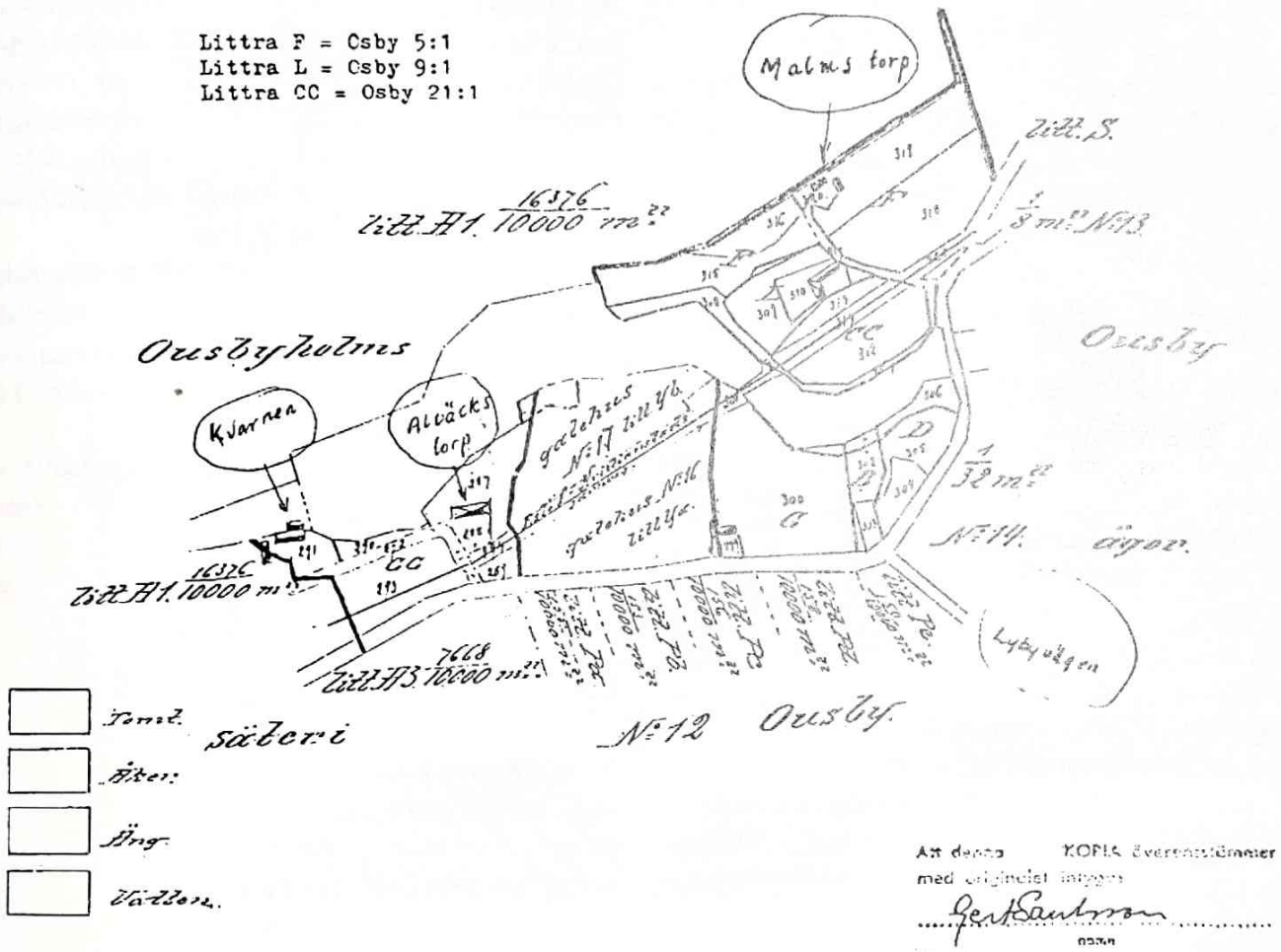

Osbyholms kvarn

Berättat för Ernst Åkesson den 21 mars 1996 av

Kvarnägare Nils-Åke Pålsson

Littra F = Csby 5:1
 Littra L = Csby 9:1
 Littra CC = Osby 21:1

Karta till akt 225 Hörby Sn.

1:4000

Osbyholms kvarn vid Hörbyån har varit kvarnplats sedan 1100-talet.

På Lantmäteriets kartor från 1848 beskrivs fastigheten Osby 27:2 som ett kvarnhemman tillhörande Osbyholms slott.

Kvarnen drevs fram till sekelskiftet 1900 av ett vattenhjul, förmodligen av typen bröstfallshjul, men möjligen kan det ha varit ett underfallshjul. Fallhöjden var 2,5 meter.

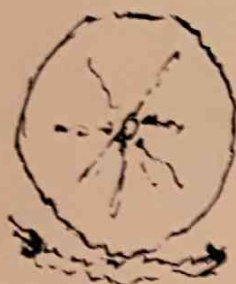
Överfall

Bröstfall

Underfall

Stenlager.

Vattenhulets axel var lagrad i ett stenlager. Ett sådant lager är återfunnet i en stenmur vid ån och tillvarataget.

Turbiner.

Vid sekelskiftet 1900 byggdes fallet om och två stycken turbiner installerades. Kvarnverket bestod av två stenpar för fodersädesmalning och en havrekross, vilka drogs av den "stora turbinen". Den "mindre turbinen" drog ett enkelt siktverk, bestående av ett par s k franska stenar, där man malde brödsäd, råg och vete, till sammalet mjöl. Man kunde också på en express-sikt sikta det sammalda mjölet och få fram ett siktat, ganska skalfritt mjöl.

Spetsmaskin.

1912 kompletterades siktverket med en "spetsmaskin", ett slags rensmaskin för brödsäden, samt två vals-stolar och två siktar.

Samma år blev min far Knut Pålsson anställd av kvarnarrendatorn Per Andersson för att sköta dessa moderna maskiner. (Per Andersson var fader till Ellen, som senare gifte sig med folkskolläraren i Osbyholms skola, Lars Hansson.) Far hade då cirka sju års erfarenhet från Svenningtorps valskvarn i

Hyllstofta. Här sviker mitt minne beträffande tidpunkten, men far har berättat, att han efter något år slutade sin anställning hos Andersson. Anledningen härtill är okänd.

När Per Anderssons arrende något senare upphörde, övertog godsägaren själv kvarnen och i början av första världskriget anställde han far, som fick till uppgift att driva kvarnen.

Storhetstid.

Under kriget hade Osbyholms kvarn en storhetstid. Godsägaren idkade i kompanjonskap med en Osbyholmsbo en del affärer, som var direkt präglade av kriget och den bristsituation som då rådde.

Några av dessa "affärer" var inte så lyckade, och nu efteråt kan man skratta åt dem.

Bl a samlade man in grankottar att användas såsom bränsle. Man fick ihop ansemliga mängder av varan, och de sändes med järnväg till Stockholm. Tyvärr hade de förstörts under lagringen, varför de var osäljbara.

En annan affär var inte mindre misslyckad. Man köpte upp och malde råg att säljas till staten. Dessvärre gick det så illa, att mjölet, som var avsett att mätta hungrande storstadsbor, under lagringen hade blivit totalfördärvat och måste kasseras. Följderna av dessa affärer blev förstås ödesdigra för de två kompanjonerna.

Knut Pålsson kvarnägare.

1927 erbjöd godsägaren far att köpa kvarnen. Far bjöd 40.000 kronor, vilket godsägaren sade sig inte kunna acceptera. Då tog bankens representant far avsides och lovade, att om inte godsägaren ville godta det försäljningspriset, så var banken villig att sälja kvarnen för den summan. Han lovade också, att affären redan dagen efter skulle kunna göras upp på det villkoret och far bli ägare till kvarnen. Köpet blev snart uppgjort, och Lantmätare Edelberg i Eslöv avstyrede den 1 juni 1927 kvarnlägenheten Osby 27:2 och en intilliggande tomt, benämnd Osbyholm 1:116. Därmed var far kvarnägare i Osbyholm.

Familjen Pålsson.

Far och mor hade redan den 11 september 1920 gift sig och bildat familj. De hade nu två döttrar, Kallie född 1921 och Inez född 1924. Den 18 oktober

1929 föddes jag.

Far var mycket arbetsam och skötte kvarnen så väl, att kundkretsen ökade stadigt.

1935 efter att familjen flyttat in i bostadshuset på Osbyholm 1:116 införlivades gamla bostaden med kvarnen och här installerades en utsädesrensmaskin och några år senare en s k betningsmaskin för utsäde.

Modernisering.

1939 byttes siktverket ut mot ett modernt halvautomatiskt verk, bestående av en spets- och skalmaskin, en dubbel valsstol, en frisvängande plansikt och en mjölblandare. Hela det moderna kvarnverket levererades av AB Kvarnmaskiner i Malmö.

Tre turbiner 1945.

1945 byggdes fallet om. Man byggde ny turbin-kammare i betong och installerade tre nya turbiner, varav den största hade 54 hk kapacitet, medan en var på 11 och en på 7 hk. Kvarngodset byttes ut, varvid kuggdriften ersattes med remdrift, som var tystare och smidigare.

Bönder, gods och bagerier.

Far drev kvarnen till den 1 januari 1955 såsom en renodlad lönekvarn. Man malde fodersäd till bönderna i Osbyholm, Lyby, Fogdarp och Fulltofta men också till godsen i området.

"Siktekunderna" kom betydligt längre ifrån, såsom från Högseröd, Sebbarp, Västerstad, Köinge m fl platser.

Spannmålsfirmorna Lindqvists och Holms i Hörby samt Sigfrid Olssons i Osbyholm hörde också till kunderna.

Möllesvenner.

Under denna tid hade far anställda medhjälpare, s k "möllesvenner", och jag minns, att det särskilt under vintern var mycket att göra i kvarnen. Möllesvennerna var som familjemedlemmar, och jag kommer väl ihåg dem alla, Anders Persson, Valfrid Persson, Sten Andersson och Gösta "Knarren" Olsson, som fick sitt tillnamn, därför att han hade lättviktsmotorcykel. Av och till hjälpte min morfar Nils O. Andersson till på kvarnen, och från början av 1940-talet arbetade jag där på heltid.

Nils-Åke Pålsson kvarnägare 1955.

När far bestämt sig för att sluta driva kvarnen den 1 januari 1955, övertog jag den, och den 9 april samma år kom Inga till min sida. För att få bättre lönsamhet på företaget kompletterade vi verksamheten med handel med fodermedel och bränsle. Rationaliseringen inom lantbruket tog fart vid den tiden, antalet gårdar minskade, och man gick mer och mer över till att köpa färdigt foder. Vi sålde fabriksfoder och tillverkade beställningsfoder. Under ett antal år tillverkade vi också bagerimjöl och hade veckoleveranser till Cefa-bageriet i Eslöv, och till bagerierna i Linderöd och Pärup samt till Leijons bageri i Hörby.

Vi hade också under lång tid legomalning av ca 15 ton potatismospulver per vecka till Felix i Eslöv. Till Weibulls i Eslöv malde vi överblivet utsädesvete, vilket siktades och kom till användning vid tillverkning av klister.

Denna arbetsintensiva period varade i ett tjugotal år, och frågan om investeringar i nya maskiner och byggnader blev alltmera påträngande. Det var sålunda mycket aktuellt att uppföra ny lagerbyggnad och siloanläggning med spannmålstork.

Nya tider.

Utvecklingen mot allt större enheter inom kvarnbranschen och inom spannmålshanteringen hade dock tagit sådan fart, att vi bedömde, att det skulle vara felaktigt att satsa alltför mycket på enskild småskalig verksamhet.

Detta var anledningen till att verksamheten i Osbyholms kvarn efterhand avtog. Jag fick också vid den tiden ett antal s k förtroendeuppdrag att sköta och under tiden hade Inga tagit anställning på Hörby kommuns fritidskontor.

Kvarndriften upphörde definitivt i mitten av 1980-talet, och kvar av handeln är numera endast en liten försäljning av eldningsolja.

Förklaring av några facktermer, bra för "möllare" och andra att känna till.

Franska stenar: Gjutna stenar, diameter 1.400 mm av hårdare material, finare konsistens och annorlunda reffling än stenar, avsedda för foderförmalning.

Expressikt: Bestod av en roterande cylinder, bespänd med finmaskig sidensiktduk, inbyggd i en "låda". Malgodset passerade genom den roterande cylindern, varvid de fina partiklarna, mjölet, slungades igenom siktduken och de grövre partiklarna - skalet - transporterades vidare.

Spetsmaskin: Satte spannmålet i snabb rörelse mot ett segment, gjutet av kisel och flinta, varvid det yttersta skiktet av skalet slipades bort.

Valsstol: Bestod av två stycken refflade stålvalsar,

som roterade åt samma håll men med olika hastighet, varvid en malande effekt uppnåddes. - Stol i sammanhanget är det chassi eller stativ av mycket stabil konstruktion, vari valsarna monterats.

Frisvängande plansikt: Bestod av ett stort antal ramar, bespända med sidensiktduk av stor finhetsgrad, t ex bestod siktduk Griesgaze XXX nr 72 av 72 trådar per 10 mm. Sikten lämnade mjöl av olika kvaliteter, efterhand som malningen fortskred, varför mjölet samlades i en blandare, efter vilken man erhöll en enhetlig kvalitet.

